

Endüstri Kenti Karabük'ün Modern Mahallesi Yenişehir'de Konut Tipolojileri

Beyza Onur^{1*}

^{1*} Karabük Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Karabük, Türkiye (ORCID: 0000-0001-8246-9571), beyzaonur@karabuk.edu.tr

(İlk Geliş Tarihi 4 Kasım 2020 ve Kabul Tarihi 8 Nisan 2021)

(DOI: 10.31590/ejosat.821267)

ATIF/REFERENCE: Onur, B. (2021). Endüstri Kenti Karabük'ün Modern Mahallesi Yenişehir'de Konut Tipolojileri. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (23), 666-677.

Öz

Türkiye'de Cumhuriyet sonrası modernleşme deneyimi, yeni bir yapılanmanın ötesinde toplumsal ve mekânsal kimliği değiştiren bir karakterle karşımıza çıkar. Bu deneyim süreci özellikle sanayileşmenin temellerinin atıldığı kentler için önemlidir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında fabrika alanlarının kurulmasıyla yalnızca üretim alanında bir ihtiyaca cevap verilmemiş; modernleşme hareketleri gündelik yaşam pratiklerine yansıtılarak önemli bir adım atılmıştır. Bir başka deyişle, Türkiye'de Erken Cumhuriyet dönemi ekonomik-toplumsal yapıyı ve mimarlık ortamını yeniden şekillendirmiş ve sanayi kentlerinin modern bir kimlik kazanma sürecini başlatmıştır. Bu çalışmada, Türkiye'nin sanayileşme ve modernleşme sürecinde bir endüstri kenti haline gelen Karabük'ün Yenişehir mahallesinde işçi, memur ve mühendisler için üretilen modern konut tipolojilerini belgelemek amaçlanmıştır. Yenişehir mahallesindeki konutların tipolojilerini ortaya çıkarmada yöntem olarak konutların plan şemaları ve cephe karakterleri incelenmiştir. Konutların yerleşkedeki konumları, plan şemaları ve cephelerinin incelenmesi sonucunda bu konutların temelde pratik olarak barınma sorununu çözmek için üretilen modern prototipler olduğu belirlenmiştir. Sosyal konut anlayışıyla tasarlanan bu konutlar, her ne kadar modern mimarlığın genel kabulleri çerçevesinde üretilmiş tip projeler olsa da kent kimliğinin dönüşümüne yön vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Mimarlık, Tasarım, Modern Mimarlık, Konut, Tipoloji, Karabük

Dwelling Typologies in Yenişehir, the Modern Neighborhood of Industrial City, Karabük

Abstract

The post-republican modernization experience of Turkey appears with a character that changes social and spatial identity beyond a new structure. This process of experience is especially important for the cities where the first industrialization activities took place. The establishment of factory sites in the early republican period not only met the need in the production field but also became an important step by reflecting the modernization movements into the daily life practices. In other words, the early republican period in Turkey reshaped the economic-social structure and architectural environment, initiating the process for the industrial cities to gain a modern identity. In this study, it was aimed to document the typologies of modern dwellings produced for workers, civil servants and engineers in the Yenişehir neighborhood of Karabük, which became an industrial city during the industrialization and modernization process of Turkey. As the method in determining the typologies of the dwellings in Yenişehir neighborhood, plan schemes and façade characters were examined. As a result of the examination of the residential locations, plan schemes and facades, it was determined that these dwellings were basically modern prototypes that were practically produced to solve the housing problem. Although these projects, which were designed with the social housing concept, were produced according to the generally accepted rules of modern architecture, they led to the transformation of the urban identity through their formal and fictional differences.

Keywords: Architecture, Design, Modern Architecture, Dwelling, Typology, Karabük

* Sorumlu Yazar: beyzaonur@karabuk.edu.tr

1. Giriş

Mimarlığın, yerin yapısını değiştirebilen bir işlevi vardır. Bu işleviyle mimarlık, yapı çevre üretme pratiklerini ve toplumsal ilişkileri yeniden düzenleyen bir karakter gösterir. Küresel ölçekte özellikle modern mimarlık hareketlerinin böyle bir dönüşüme neden olduğu bilinmektedir (Kaya, 2011). Modernleşme sürecinin etkilerine bağlı olarak mekânın üretimi, endüstrileşmenin hızından etkilenmiştir. Giddens'a (1998) göre modernlik, "iletişimi kontrol etmek, kapitalizm, küresel rekabet ve endüstrileşme" olarak dört ana hedefle ilgilidir. Modernleşme sürecinde endüstrileşme ile birlikte kentler, sağlıklı ve özgür bireylerin yaşadığı yerler haline gelmiştir. Bu nedenle insani ölçek önemlidir. Bu yeni planlama anlayışında, bölgeleme kararlarıyla işlevler ayrılmıştır ve konut alanları en çok önem verilen alanlardan biri olmuştur. Konutlar, kentin fiziki koşulları bakımından uygun bölgelerinde, komşuluk birimleri halinde tasarlanmıştır. Kent içinde işyerleri, kent morfolojisine uygun olarak, iş ve konut arasındaki uzaklıkları kısaltacak biçimde yerleştirilmiştir. Kent içinde yaya sirkülasyonu olabildiğince araç trafiğinden ayrılmıştır (Tekeli, 2001: 18-19). Asiliskender'e göre de (2008: 37-47), modernleşme sürecini hızlandıran bir etken olarak sanayileşme, toplumsal yapıyı ve mekânı dönüştürmüştür. Endüstrileşme ile üretim mekânları belli noktalarda toplanmaya başlamıştır. Fabrikalar, kentlerde yeni mekân ihtiyaçlarını ortaya çıkarmış, barınma ve ulaşım sorunlarını gündeme getirmiştir. Fabrikaların iş gücü ihtiyacına bağlı olarak kentlere gerçekleşen göçler ile artan nüfus ve buna bağlı sağlıklı yaşama olanakları temel tartışma konuları olmuştur. Ayrıca, fabrikaların ham madde ihtiyaçlarına, pazar bağlantılarına ve kent merkezleri ile olan ilişkilerine bağlı olarak, ulaşım sorunu da ortaya çıkmıştır. Sanayileşmenin, kentleşme süreci ve konut üretimi başta olmak üzere mekânın üretim biçimlerini etkilediği görülmüştür. Endüstrileşme sürecinin, mekânsal ve toplumsal yapıyı, temel olarak iki biçimde etkilediği söylenebilir: ilk olarak, iş gücü ihtiyacına bağlı olarak yaşanan göç, kent merkezlerinde nüfus yoğunluğunun artmasına ve sosyal olarak kozmopolit bir ortamın ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İkinci temel değişim, uzmanlaşmış üretim biçimlerinin ortaya çıkması ve toprak ilişkilerine bağlı kırsal yaşamın kurumsallaşarak kentsel ortamın yaratılmasıdır. Kısacası, modernleşme ve endüstrileşme sürecinde kentlerde yeni yerleşim merkezleri ortaya çıkmıştır. Sanayi tesislerinin kurulması ile kırdan merkezlere göç eden nüfusa yeni yerleşimler önerilmiştir. Böylece kent merkezlerinde yoğunluk da azaltılmıştır. Bu yerleşimlerin oluşumunda ulaşım ağları başta olmak üzere, alt-yapı hizmetleri ile konutların ve sosyal donatıların yerleşiminde planlı bir süreç izlenmiştir. Bunlarla birlikte konutun mekânsal kurgusu, konumu ve konfor şartları gündeme gelmiştir. Çalışma ve barınma ortamı arasındaki yakın ilişkiye bağlı yaşanan tartışmalara ve gelişmelere bağlı olarak farklı konut modelleri gelişmiştir.

Türkiye'de de sanayi yapıları ve yerleşimleri, kuruldukları yerleri, modernizmin ve cumhuriyetin idealleri doğrultusunda, modern bireylerin modern mekânlarda yaşayabileceği düşüncesiyle etkilemiştir. Benzer bir görüşle Bozdoğan (2002), modern mimarlık ve şehircilik uygulamalarının içerdiği tanım gereği, "yeni" ve bütünüyle "Batılı" bir millet yaratmaya yönelik isteğin en güçlü görsel simgeleri" olarak görüldüğünü ifade eder. Özellikle 1930'lu yıllarda sayıca artış gösteren fabrikalar, toplumsal dönüşümün ve kalkınmanın en belirgin göstergeleri olmuştur. Erken Cumhuriyet Döneminin en önemli yapı türlerinden biri olan fabrika yerleşimleri, aynı zamanda yeni

Türkiye rejiminin modernleşme hedefinin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Sanayi yerleşimleri, kuruldukları kentlerdeki sosyal ve kültürel yaşamı etkileyerek kentsel gelişime yön vermişlerdir. Kurulan her fabrikayla birlikte Anadolu kalkınarak toplumsal açıdan yeniden inşa edilmiştir (Kaya, 2011). Sanayi yerleşimleri yalnızca yeri değiştirip biçimlendirmekle kalmamış; işçi konutları da işgücünü ve işçileri yere bağımlı kılarak üretimde sürekliliği ve modern toplumun oluşmasını sağlamışlardır. Şengül'e göre (2001), yeni kurulan devlet fabrikalarının yer seçimindeki ölçütler, aynı zamanda ulus devlet oluşumunun mekânsal stratejisinin bir parçası olarak incelenebilirler. O dönemde yapılan fabrikaların kuruldukları yerlerde; demiryolu güzergâhına yakınlık, maden kaynaklarına yakınlık, jeolojik açıdan ve güvenlik açısından uygunluk gibi özellikler aranmıştır. Devletçilik anlayışının bir ürünü olan sanayileşme ve sanayi yatırımlarının ulaşım, endüstri, maden vb. alanları için Etibank ve Sümerbank gibi kuruluşlar oluşturulmuştur. Bu kurumlardan Sümerbank, devletin sanayileşmesine yardımcı olmak amacıyla kurulmuş bir kurumdur. Sümerbank, devlet işletmeciliğine olumlu katkılarda bulunmuş bir kurum olması yönüyle de önemlidir. Sümerbank ve Etibank gibi kurumların desteği ve teşvikiyle Anadolu'da sanayileşme faaliyetleri hız kazanmıştır. Bozdoğan'a göre (2001), Sümerbank ve Etibank gibi kurumların, Anadolu'da inşa ettiği fabrikalar ve fabrika yerleşimlerinin modern kimliğin tanımlanmasında etkin bir rol oynadığından söz edilebilir.

Sanayi tesislerinin Anadolu kentlerinde kurulmasıyla birlikte, işçilerin barınma sorunu da gündeme gelmiştir. Bu sorun, 1930'lu yıllarda işçi konutlarının fabrika yerleşimlerinin yakınına yapılmasını sağlamıştır. Devlet tarafından kurulan işçi mahallelerindeki işçi konutlarının birincil amacı konut ihtiyacını karşılamaktan öte; toplumsal bir model oluşturma çabasıdır. İşçi konutları düşüncesinin alt yapısını oluşturan ortama bakıldığında iki özellik ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi; işçinin sağlığını koruyarak işçinin geleceğini ve verimliliğini arttırmak olarak özetlenebilir. Bu açıdan bakıldığında ise; işletmenin rantabilitesi de artacağından işçi konutları sorunu her dönemde çözülmeye çalışılan bir sorun olarak görülmüştür. İkinci özellik ise; endüstrileşmenin her döneminde, farklı yaşam tarzı kökenli, sınıf katman ifadeyi ve statüye dayalı konut tiplerinin tasarımıda yer almasıdır. Kent konutları, kır konutları gibi coğrafya ve yere bağımlı ayrımlara dayanan konut tiplerinin yanı sıra, memur evi, işçi evi, yönetici evi, yoksul evi gibi ayrımlarla da konut tipleri ortaya çıkmıştır (Cengizkan, 2004).

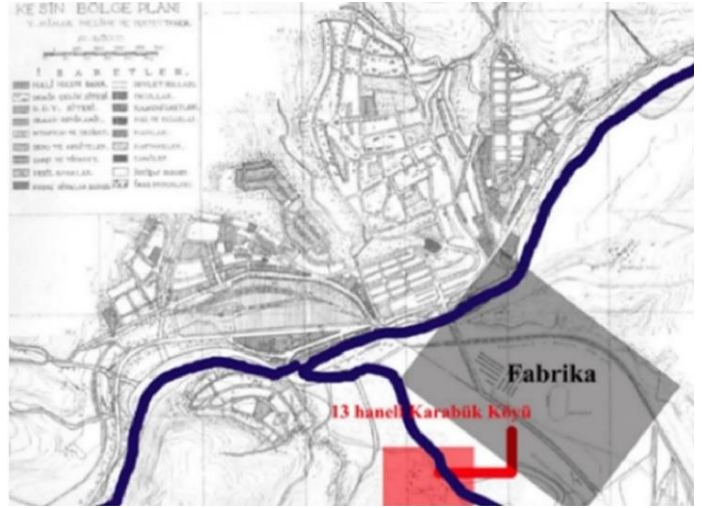
Devletin o dönemdeki ideolojisini ve modernleşme hedefini yansıtan bu konutlarda modern bir yaşam biçiminin gerektirdikleri Ebenezer Howard'ın bahçe-kent fikriyle de benzer nitelikler taşıyarak sağlanmaya çalışılmıştır. Sağlıklı ve modern çevrelerde yaşam süren işçilerin fabrikaya aidiyeti artırılmış ve üretimde süreklilik sağlanmaya çalışılmıştır. İşçi konutlarının statüye bağlı olarak farklılaştığı yerleşimlerde, ideal yaşam bahçeli konutlarda, sosyal ve kültürel tesislerle gündelik yaşam pratiklerine de yansıtılarak sunulmuştur. Bu yerleşimlerde konutların yanı sıra, hastaneden, eğitime, eğitimden spora, spordan sosyo-kültürel faaliyetlerin gerçekleştirildiği sosyal kulüplere kadar pek çok olanak sağlanmıştır. Fabrikalar ve fabrika yerleşimleri tüm bu açılardan düşünüldüğünde sahip oldukları misyon ve Cumhuriyet dönemi ideolojisini yansıtmaktaki başarıları nedeniyle bir dönemi aydınlatan mekânsal oluşumlardır ve gerek bölgesel gerekse kentsel farklı ölçeklerde değişimlere yol açmışlardır (Kaya, 2011).

Bu bağlamda, coğrafi konumu nedeniyle Karabük kenti de bir sanayi alanı olarak seçilmiş ve modernite projesinin bir gereği olarak modern yapılı çevre üretim tutumu kent için etkili olmaya başlamıştır. Bir Cumhuriyet kenti olarak Karabük, Erken Cumhuriyet Dönemindeki devletçilik anlayışının ve dönemin ideolojisinin etkisiyle dönüştürerek günümüzdeki modern kent kimliğine erişmiştir. Bu yeni kimliğe erişme sürecinde özellikle Yenişehir Mahallesi fabrika alanına yakınlığı nedeniyle modernleşme hareketlerinin izlerinin net olarak okunabildiği bir karaktere sahip olmuştur. İşçiler, müdürler, memurlar ve aileleri için oluşturulan bu özel alanda modern mimarlık üretimi bilinçli olarak tercih edilmiş ve modern insanın modern mekânda yaşaması gerektiği fikri pekiştirilmiştir. Bu noktadan hareketle çalışma, Yenişehir mahallesinin modernleşme serüveninde ortaya çıkan modern mimarlık ürünlerini konutlar özelinde tipolojik olarak incelemeyi hedeflemiştir. Bu amaçla, farklı sosyal statülerdeki çalışanlar için üretilen konutların tipolojilerinin irdelenmesi için konutların plan şemaları ve cephe çizimleri ortaya çıkarılmıştır. Böylece, bir dönemin mimarlık ortamını ve mimari mirasını belgelemenin yanı sıra, modern mimarlığın evrensel niteliği hakkında tartışmak da mümkün olacaktır.

2. Karabük'te Modern Mimarlık Geleneğinin Oluşumu ve Kentin Mekansal Dönüşümü

Karabük kentinin modernleşme süreci sanayileşme faaliyetleri ile birlikte başlamıştır. Kent, erken Cumhuriyet dönemi mimarlığını temsil eden endüstri kentlerindedir ve Türkiye'nin endüstrileşme tarihinin başlangıcını oluşturması açısından da önemlidir. Karabük'ün modern bir kent olarak gelişmesi, aynı zamanda yeni Cumhuriyet rejimi anlayışının kalkınma idealizmini yansıtmaktadır (Kalyoncu, 2007; Kaya, 2011). Karabük'ün bir endüstri kenti olma sürecinin başlangıcı 1930'lu yıllara uzanmaktadır. 1933 yılında Birinci Sanayi Planı kapsamında Türkiye'de yeri belli olmasa da Demir Çelik sanayisinin kurulmasına karar verilmiş, 1934 yılında da bu yerin Karabük olması kararına varılmıştır. 1937 yılında yapımına başlanan Demir Çelik Fabrikası kentin modern bir karakter edinebilmesinde en etkili faktör olmuştur. Karabük Demir Çelik Fabrikası'nda ilk olarak 6 Haziran 1939 tarihinde kuvvet santrali faaliyete geçmiştir (Ayten vd., 2010). Karabük'ün mekânsal gelişimini etkileyen bir diğer faktör, fabrikanın kurulmasıyla birlikte kente göç eden işçilerdir. Karabük'e ilk gelen işçiler, 1930'lu yılların başında demiryolu inşaatında çalışmak için 1930'lu yılların başında demiryolu inşaatında çalışmak için gelmiştir. 1937 yılında fabrika inşaatının başlamasıyla birlikte ikinci işçi grubu kente yerleşmiştir (Özkan, 2010). Cengizkan'a göre, erken Cumhuriyet Döneminde devletçilik anlayışının da etkisiyle, sanayileşmeye önem verilen yıllarda işçilerin barınma sorunu ortaya çıkmıştır.

Bu dönemde yapılan işçi yerleşimi, kenti modern bir yere dönüştürmekte önemli rol oynamıştır. Fabrika yerleşimleri kapalı, yalıtılmış ve bütünsel tasarımlar sunmuştur (Cengizkan, 2009). Fabrikalarla birlikte işçilerin barınma sorununa çözüm getiren işçi konutları yapılmış, bu konutlarda modern bir çevre olarak gelişmiştir. Buldukları kentin imarına yön veren fabrika yerleşimleri, Karabük'te de aynı şekilde gelişmiştir (Şekil 1).

Şekil 1. Karabük ve Demir Çelik fabrika alanı (Kaya, 2011).

Karabük Demir-Çelik Fabrikası, fabrika yerleşiminin mekânsal özellikleri diğer Sümerbank mahallelerinin mekânsal özellikleriyle benzer nitelikler taşımaktadır. Yerleşimdeki konutların planlanmasında yerin fiziksel özelliklerine ve çalışanlar arasındaki kıdem farklarına dikkat edilmiştir ve fabrika çalışanlarının mekânsal ve sosyo-kültürel tüm ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, tüm ihtiyaçlara yönelik mimari bir program geliştirilmiştir.

Yerleşimin çalışanların kıdem farklarına göre gelişen planlama anlayışında, mahallenin en iyi kısmına daha üst konumdakiler yerleştirilmişlerdir. Yerleşimde alt yapı olanakları da sağlanmıştır. Kanalizasyon, temiz su donatılarının yanında, mahallenin büyük bir kısmı için 1950'li yıllarda inşa edilmiş merkezi ısıtma sistemi bulunmaktadır. İngiliz ve Hollanda bahçe kentlerine benzer nitelikte tasarlanan işçi konutlarının bulunduğu yerleşimde, yaya yolları ve kaldırımlar geniş bir biçimde tasarlanmıştır. Fabrika yerleşiminde barınma ve sosyal ihtiyaçların karşılanması yanında ulaşım olanakları da düşünülmüştür. Yenişehir'le kasabalar ve fabrikalar arasındaki ulaşım, demir-çelik kurumunun otobüsleriyle sağlanmaya çalışılmıştır.

Demir çelik fabrikalarının kurulmasıyla kent, dönemin modernleşme çabalarının bir ürünü haline gelerek, aynı zamanda yerin ideolojik ve sosyo-kültürel açıdan önemini ortaya koyan bir örnek olmuştur. Mimarlık ve yer arasındaki karşılıklı ilişki Karabük örneğinde ideoloji ve modernizm kavramları bağlamında kendisini göstermektedir. Endüstrileşme ve modernleşme çabaları bağlamında, işçilerin modern bir yaşam tarzı sürmeleri idealiyle işçi konutları tasarlanmıştır. Devlet eliyle işçi konutlarının yapılması, cumhuriyetin ideolojisine uygun planlı bir girişimdir (Kaya, 2011).

Süreç içerisinde Karabük'teki kentleşme, kentin 'Modern Karabük' ve 'Öteki Karabük' biçiminde adlandırılarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Modern Karabük, Erken Cumhuriyet Dönemindeki çağdaş ve modern toplumu yaratmaktaki bilinçli ve planlı imar uygulamalarını konu almıştır. Modern Karabük, 1938- 1960 yılları arasındaki süreci temsil etmektedir (Kalyoncu, 2007).

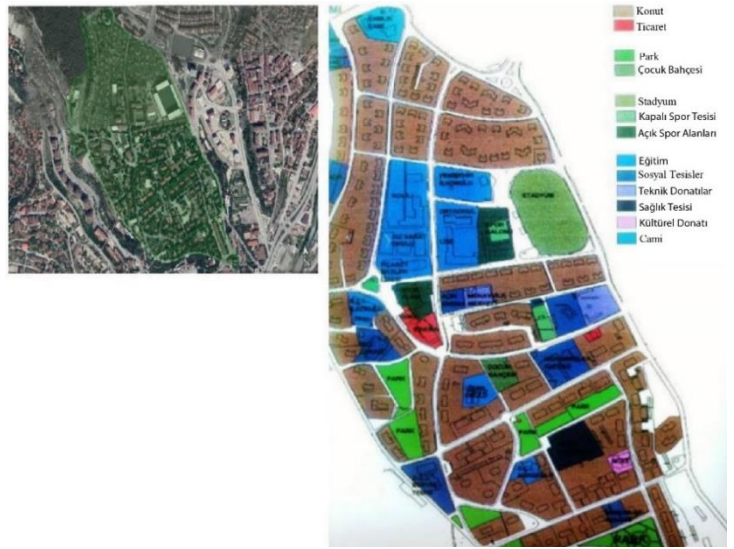
Başlangıçta 13 haneli bir köy olan Karabük, demir çelik endüstrisinin kurulmasıyla hızla kentleşerek, günümüzde orta ölçekli bir kent halini almıştır. Sanayileşmeyle birlikte gündeme gelen barınma sorununa, bu dönemin devletçilik anlayışıyla çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Fabrikaya yakınlığından dolayı yerleşim yeri olarak Yenişehir mahallesinde işçiler için modern yaşamın gerektirdiği tüm sosyal ve kültürel mekânlar işçi konutlarıyla birlikte inşa edilmiştir (Kaya, 2011).

Yenişehir yerleşiminin planını hazırlayan Fransız mimar ve şehir plancı Henri Prost'tur. Yenişehir'de Almanların Siedlung ve Fransızların Cite-Jarden adını verdikleri Bahçe-şehir modeline uygun bir planlama anlayışı görülmektedir (Ayten vd. 2010). Almanya'da modern siedlung fikri, konut sıkıntısına ve sanayi işçilerinin büyük şehirlerde kiralık barakalardaki kötü yaşam koşullarına karşı bir tepki olarak gelişmiştir (Akcan, 2005).

Kendine özgü bir model olan bu mahallelerde (siedlunglarda) konutun yanısıra sayısız sosyal ve kültürel hizmetlerin de verildiği binalar bulunmaktadır. Bu yerleşim alanlarında eğitimden sağlığa; sağlıktan sosyo-kültürel faaliyetlere kadar birçok ihtiyacı karşılayacak mekânlar düşünülmüştür. Parklar, yeşil alanlar, okullar, çamaşırhaneler, yemekhaneler, sosyal merkezler, alışveriş merkezleri, hastaneler v.b. pek çok mimari program bu yerleşimlerde yer almaktadır. Bu yerleşimler modern mimarlığın konut tipolojisinin gelişmesi için de önemli merkezler olmuştur. Yerleşimlerdeki konut tipolojileri birbiriyle benzer özellikler göstermiştir. Bu yerleşimlerde hedeflenen yalnızca konut problemini çözmek değil; ideal konut çevresini, sosyal ve kültürel etkinliklerle birlikte inşa etmektir. Almanya ve Türkiye'de uygulanan bu modern mahallelerin tasarım ilkeleri ve mekânsal özellikleri dâhil olmak üzere pek çok özelliği birbirine benzerdir. Tasarım ilkeleri açısından ortak noktalar taşıyan bu birimlerdeki konutlar, genelde birbirini tekrarlayan bir düzen ve biçimde bulunmaktadır. Konutların yapılarında "ekonomiklik", "işlevsellik", "verimlilik" gibi ilkeler göz önünde bulundurulmuştur (Kaya, 2011).

Yenişehir'de parselasyona gidilmemiş, ada bazında tasarımlar gerçekleştirilmiştir. Böylece, konutlar için geniş bahçe düzenekleri oluşturulabilmiştir ve konutlar tekil yapılanmanın ötesine geçerek bütüncül bir estetiğe sahip olmuşlardır. "Siedlung" veya cite-jarden konseptine göre tasarlanmış olan Yenişehir mahallesinde, "ekonomiklik", "işlevsellik" ve "verimlilik ilkelerine göre tasarlanmış olan konutların yanı sıra; park, bahçe, spor alanları, kültürel donatılara yer verilmiştir ve özellikle konut birimleri belirli bir düzen ve biçim dâhilinde inşa edilmiştir (Şekil 2).

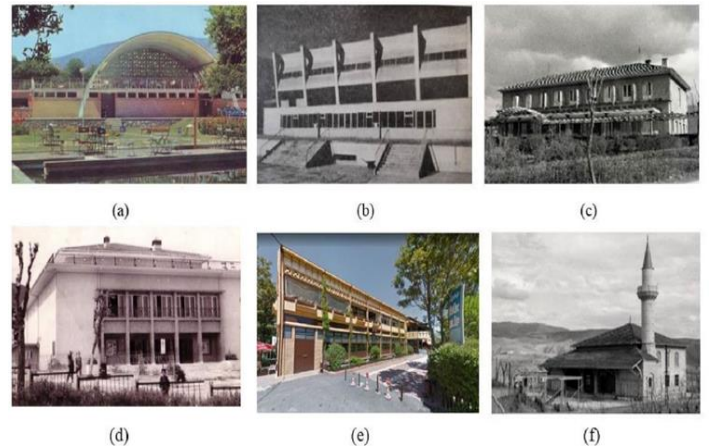
Henri Prost'un planı bir mevzi plan olmakla birlikte, yeni bir sanayi kentinin çekirdeğini oluşturma işlevi görmüştür. Tanımlanan işçi mahallesine Yenişehir adının verilmesi, yeni şehirler inşa etmeyi arzu eden ama bunu gerçekleştirecek imkânı bulunmayan bir ülkenin endüstriyel bir kent çekirdeği oluşturmakla yetinmek zorunda kalması ve gelecekle ilgili dileklerini canlı tutma çabası olarak okunabilir. 1948 yılına gelindiğinde ise, Nezihe ve Pertev Taner tarafından 50 yıllık bir gelişmeyi ön gören yeni bir Karabük kent planı hazırlanmıştır ve bu planda Prost'un "bahçeşehir" konseptini sürdürmüşlerdir (Çabuk, vd., 2016: 9).

Şekil 2. Karabük-Yenişehir planlaması (Bükülmez, 1996).

1938-1839 yıllarında hazırlanan plan, aşama aşama hayata geçirilmiştir (Çabuk ve Özkan Altınöz, 2012). Tasarımında ve konumlandırılmasında sosyal statü farklılıklarının etkili olduğu bu konutlar (Özkan, 2010), geniş bahçeler içinde birbirinden farklı tiplerde üretilmişlerdir. Evlerin kirası ucuz olduğu gibi elektrik, su ve yakacak ihtiyaçları da ücretsiz olarak karşılanmıştır. Böylece Karabük'ün gelişimine model olabilecek modern ve kalıcı bir işçi yerleşkesi meydana getirilmiştir (Çabuk ve Özkan Altınöz, 2012).

Yenişehir mahallesinde konut alanlarının dışında modern bir yerleşimde olması gereken pek çok sosyal hizmet tesisi (hastane, kreş, ilkököl, ortaokul, halkevi, sinema, kulüpler, misafirhane, otel, cami, spor alanı, parklar ve havuzlu bahçe) daha ilk yıllarda inşa edilmiştir (Öktem, 2004) (Şekil 3).

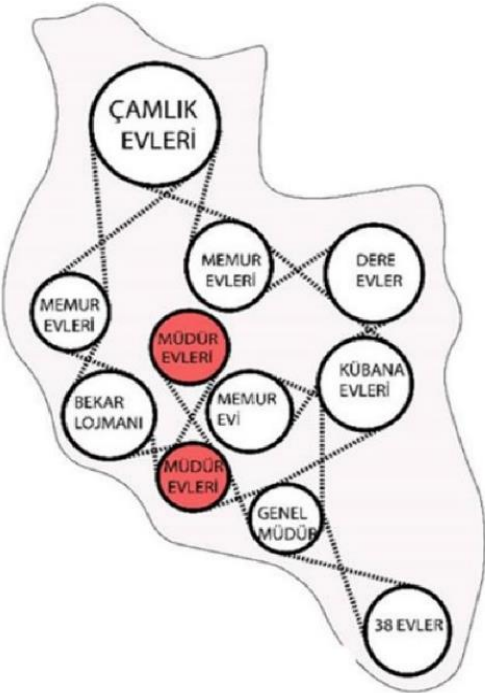

Şekil 3. (a) Havuzlu bahçe, (b) Kapalı spor salonu, (c) Sosyal bina, (d) Sinema (e) İşçi lokali, (f) Cami (KDÇF arşivi).

2.1. Modern Mahalle Yenişehir'de Modern Konutların Yerleşimi

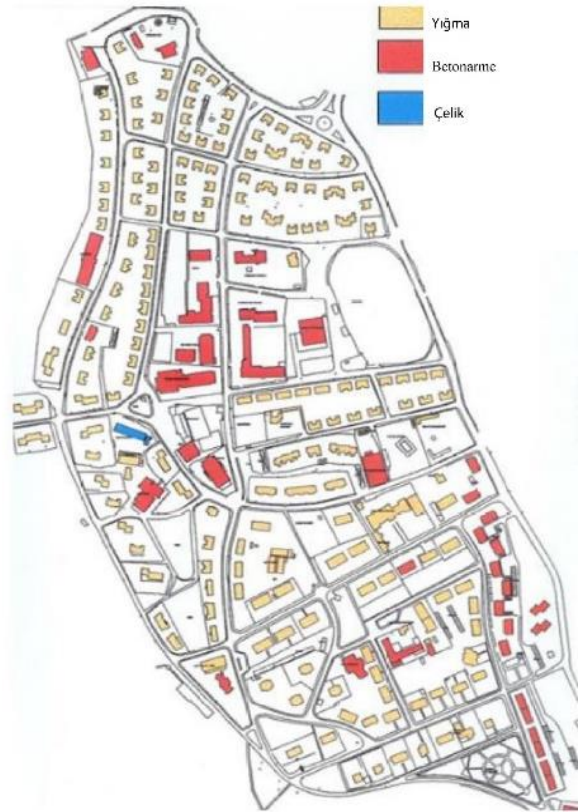
Karabük Demir-Çelik Fabrikası yerleşiminin mekânsal özellikleri diğer Sümerbank mahallelerinin mekânsal özellikleriyle benzer özellikler taşımaktadır. Bu yerleşimdeki konutların planlanmasında yerin fiziksel özelliklerine ve çalışanlar arasındaki sosyal statü farklarına dikkat edilmiştir. Fabrika çalışanlarının mekânsal ve sosyo-kültürel tüm ihtiyaçları göz önünde bulundurularak bir mimari program oluşturulmuştur (Kaya, 2011). 1950 -1960 arasında daha çok mühendis ve yöneticilerin ihtiyacı olan konutlar (Kübanalar, Beyaz Evler, Otuz sekiz evler) yapılmıştır (Özkan, 2010).

Diğer taraftan fabrika mülkiyetindeki konutların yaklaşık yarısı alt ve orta kıdemli işçiler için asgari ihtiyaçları karşılayacak şekilde basit ve küçük, blok düzende ya da bahçeli tek katlı olarak (Yüz Evler, Dere Evler, Çamlık Evleri) inşa edilmiştir. Ancak bunlar üst kıdemdeki memurların, mühendislerin ve yöneticilerin barınma alanlarından ayrı yerlerde konumlandırılmışlardır. Genel fabrika yerleşimindeki temel planlama anlayışına benzer olarak; genel müdür ve misafir evleri mahallenin girişinde manzaraya hâkim bir noktada yer almışlardır. Bu evlerin yakınında müdür evleri bulunmaktadır. Daha sonra sırasıyla mühendisler, ustabaşılar ve işçiler için evler konumlanmıştır. Yerleşimde, bekârlar için planlanan bekâr lojmanları, sosyal tesisin hemen yanında yer almışlardır (Şekil 4).

Şekil 4. Yenişehir'de konutların yerleşimi

Şekil 5'te görüldüğü gibi Yenişehir alanında, konut dokusu ağırlıklı olarak yığma sistemde inşa edilmiştir. Bu durum; yapım sisteminin uygulandığı tarihsel dönem, ekonomik koşullar ve konutların kim için üretildiği ile yakından ilişkilidir. Özellikle işçi ve memur kesimi için tasarlanan konutlar yığma ve tek katlı olarak üretilirken, müdür, genel müdür evleri, memur evleri, misafirhane ve bekâr lojmanları iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Şekil 5. Yenişehir'de konutların yapım sistemleri ve kat yükseklikleri (Öktem, 2004).

2.2. Yenişehir’de Konut Tipolojileri

Birçok alanda kullanılan tipoloji kavramı, sınıflandırma ve karakter kavramlarını içermektedir. Tipoloji, belirli bir alanda, tipolojik çalışmanın amacı doğrultusunda, belirlenen bir dizi ölçüte göre, varlıkların özel tiplerden oluşan kapsamlı diziler halinde bölümlere ayrılması olarak tanımlanabilir (Adams, 1991: 91). Genellikle tipoloji kavramının içerdiği başlıca iki eylem, “bireyselleştirme” ve “sınıflandırma” olarak kaynaklarda belirtilmektedir (Altaş, 1997; Bingöl, 2007). Bireyselleştirme, tipe özgü niteliklerin aranmasıdır. Sınıflandırma ise ortak nitelikler çevresinde gruplama girişimidir. Moles (1993), bu girişimi şu şekilde tanımlamaktadır:

- Öğelerin toplanması,
- Toplanan öğelerin çözümlenmesi,
- Tip ve kategoriler yaratılması,
- Tasnif edilemeyenlerin bulunması,
- Sınıfların uygunluğunun doğrulanması.

Mimarlık alanında tipoloji; tipleri sınıflandırabilmek için, mimari öğelerin birleşme olanaklarının araştırılması veya mimari biçimlere ilişkin belirli tiplerin arşivinin oluşturulması olarak tanımlanmaktadır (Altaş, 1997). Mimarlık alanında yapılan çalışmalar göz önüne alındığında, tipolojik yaklaşımlara yönelik en kapsamlı sınıflandırma, Waisman’ın önerisidir. Waisman’a göre (1976) tipolojiler taşıdıkları ortak niteliklere göre beş grupta sınıflandırılabilir:

- Biçimsel Tipolojiler: Mimarlığın, tarihsel gelişimi içinde bir görsel sanat olayı ve bir estetik olgu olarak yorumlanması sonucu oluşan tipoloji.
- Strüktürel Tipolojiler: Biçimsel tipolojilerin de gereklerine bağlı olarak, yapım malzeme ve tekniklerinin yarattığı tipoloji.
- İşlevsel Tipolojiler: Mimari ürünün toplumsal gereksinimlerin karşılanmasına olan katkısı sonucu oluşan tipoloji.
- Yapıt/Çevre Tipolojileri: Mimari ürünün çevresiyle kurduğu gerek fiziksel, gerekse kültürel ilişkiler sonucu oluşan tipoloji.

Mimarlık alanında tip ve tipoloji konusunu gündeme getiren Aldo Rossi (1966), tipolojiyi kenti anlamada önemli bir araç olarak önermektedir. Rossi’ye göre (1966), *“Tipoloji, -şehirde olduğu gibi yapılarda da- daha fazla indirgenemeyecek olan elemanter tiplerin öğretisidir(...). Bütün mimari biçimler tipe geri götürülebilirler de, tip biçimle özdeş değildir. Bu geri götürme gerekli bir mantıki operasyondur. O olmadan biçimden konuşmak mümkün değildir”*.

Tipoloji, Rossi için “mimarlığın analitik anıdır” (Vidler, 1977; İnce Güney, 2007). Aldo Rossi (2006), tipin yalnızca tarihsel değil analitik, mantıksal, bilimsel, hatta deneysel olduğunu savunmuştur. Bu nedenle tip ve tipoloji, tarihsel açıdan indirgeyici ve biçimsel açıdan mimari tasarımlar yapmayı gerektirmemektedir. Peter Eisenman’a göre (2006: 172), tip ve tipolojinin bu yenilikçi potansiyelini ilk kez Rossi ortaya koymuştur. Çünkü Rossi, tipin taklit ve kopya ile bağdaşmadığına inanır; tip, belirli biçimsel kurallar dizisi sunmasına rağmen işlevin olduğu kadar bireysel üslubun etkisiyle de değişime uğrayabilmektedir (Güleç, 2013). Tipoloji, kullanıldığı her alanda araştırmacının ele aldığı olgunun anlaşılır kılınması ve tanımlanabilmesi amacıyla soyutlama, indirgeme ve şemalaştırma gibi eylemleri içeren sistematik bir çalışmadır (Bingöl, 2007).

Mimarlık ortamında özellikle konut üretimindeki seri üretim süreci ve sistemi, konutların farklı tipolojilerde gelişmesinin yolunu açmıştır. Konut tasarımında belirleyici faktörlerden olan kullanıcı unsuru da konut tipolojilerini ortaya çıkaran, değiştiren ve kimliklendiren temel etkenlerden biri olarak karşımıza çıkar. Kullanıcının değişken karakteri, içerisinde yaşamının büyük bir bölümünü geçirdiği ve temel gereksinimlerini karşıladığı konut mekânlarına yönelik çözümlenmeleri yeniden sorgulamamızı gündeme getirmektedir. Bu sorgulamanın sadece fiziksel olarak değil; sosyal, kültürel, vb. birçok yönden yapılması gerekmektedir. Günümüzde mekân üretimine dair en temel sorgulamanın tip üzerinden yapılabilmesi mümkündür (Altaş ve Özsoy, 1998; Hasgül ve Özsoy, 2016). Bingöl de (2007), mimarlıkta tip kavramının binaların işlevsel, biçimsel ve strüktürel özelliklerine göre sınıflandırılması ve incelenmesiyle sınırlı olandan daha derin bir niteliğe sahip olduğunu ifade eder. Hasgül ve Özsoy’a göre (2016), tipoloji kavramında; ortak özellikleri ortaya çıkarma, karşılaştırma, genelleme ve sınıflandırma durumu vardır. Tip ve tipin çeşitlenerek farklı tipolojiler oluşturmasını ele almak, özel bir yapıyı çevre yaratma anlayışını da getirmektedir. Klişeye karşı bir tavır olan mekânı özgürleştirme olgusunu ifade edebilmek için konut mekânında modern’in etkisi de incelenmelidir. Modern tasarımların temel düşüncesinin, mekânı esnek bırakmak olduğu ve esnek plan anlayışı ile kullanıcıya farklı mekân kullanım seçenekleri bıraktığı görülmektedir. Modern mimarlığın özgür ve alternatif mekân üretme çabaları aslında, tip ve kullanım niteliği arasında bir bağ kurmaya çalışmaktadır.

Bununla birlikte, konut mekânı üretimindeki standartlaşma durumunun endüstrileşme ile ilişkili olduğu da ifade edilmelidir. 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren hızlı nüfus artışı ve endüstrileşme süreci ile, üretilen konutların farklı bir yaklaşımla ele alınmaya başlandığı görülmektedir. Üstün (2000), bu dönemdeki uygulamaları işçiler için yapılan konutlar ve diğer blok tipi konutlar üzere iki bölümde incelemektedir. Riley (1999), diğer mimari oluşumlara göre oransal olarak daha küçük bir içeriğe sahip olmasına rağmen, konutun büyük bir kültürel imgeleme sahip olduğunu belirtmektedir (Hasgül ve Özsoy, 2016).

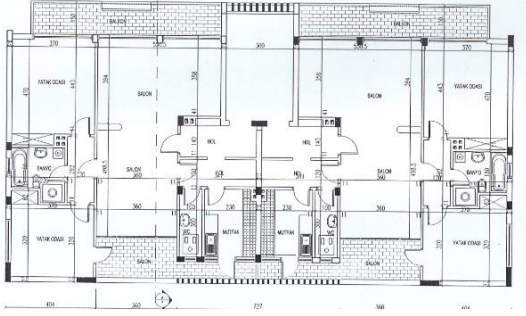
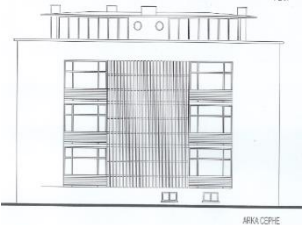

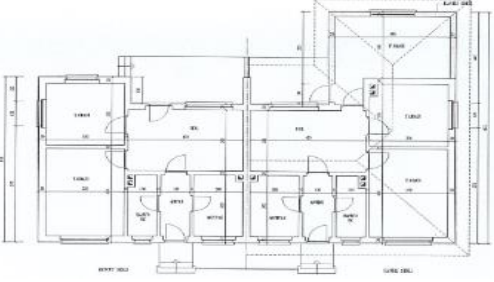

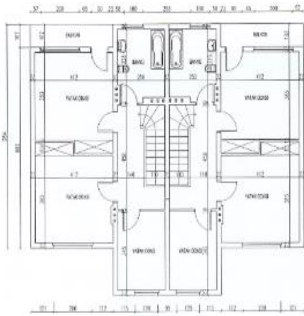
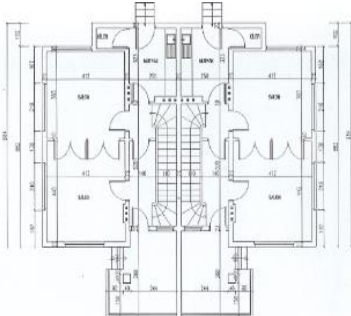

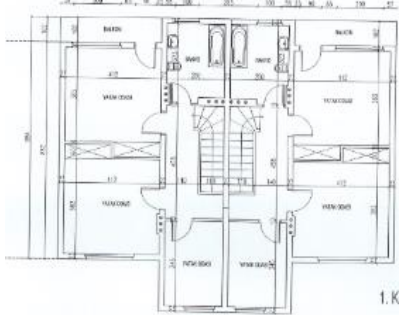
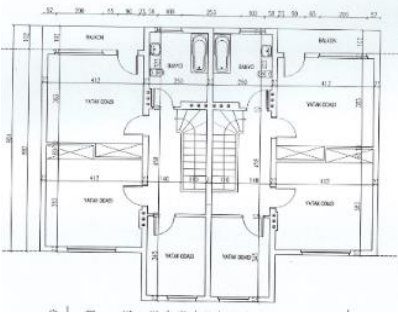

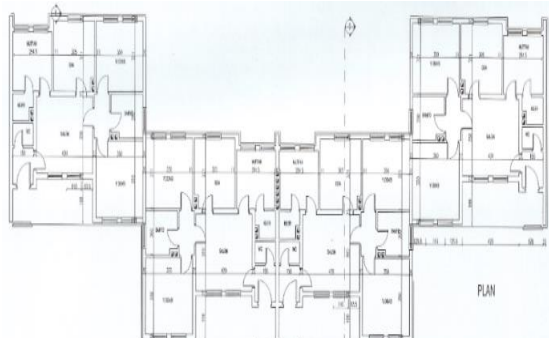

Türkiye’de 20. yüzyıl başlarında sanayileşmenin önemli etkilerinin görüldüğü ve küçük ölçekli bir yerleşimden endüstri kentine dönüşen Karabük kenti ve kentin modern yerleşkesi Yenişehir’de başlatılan planlama çalışmalarına bakıldığında ve konut tipolojileri plan-cephe bağlamında incelendiğinde, yirmi ayrı plan tipolojisi ortaya çıkmaktadır. Bu konutların mimari projeleri ağırlıklı olarak, Sümerbank Karabük Demir Çelik Fabrikaları bünyesinde istihdam edilen mimar ve mühendisler tarafından oluşturulmuştur (Kaya, 2011). Arşivlerde belirli bir mimar ismine rastlanmamıştır. Yalnızca Kübana evleri ve bekâr lojmanları, dönemin mimarlarından Münci Tangör tarafından tasarlanmıştır. Konutlar ağırlıklı olarak fabrikanın kuruluşunun hemen sonrasında 1940’lı yıllarda üretilmiştir.

Tüm bu değerlendirmeler bağlamında, Yenişehir mahallesinde genel konut dokusunu tanıtmak, modern yaşam pratikleri ve modern mimarlık ilişkisini okuyabilme konusunda yöntem oluşturmak için aşağıdaki tabloda, konutların bilgileri, plan tipolojileri ve cephe çizimlerine yer verilmiştir. Bu tür bir irdelemeyle, modern bir yerleşim alanının modernleşme sürecini destekleyen az çoktur ilkesinden yola çıkan modern mimarlık dilinin egemen olduğu dönemin sosyal konut anlayışının mekânsal yansımalarının ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu amaçla oluşturulan çizelgedeki konut plan ve cephe çizimleri Tablo 1’deki gibidir.

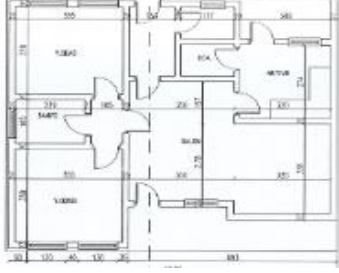

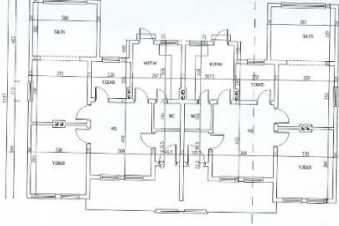

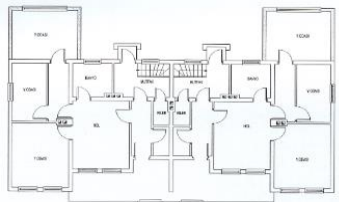

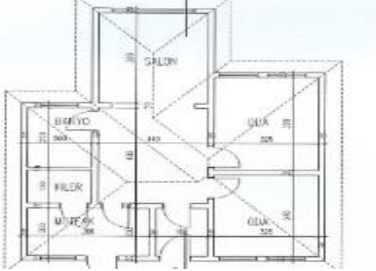

Tablo 1. Yenişehir'de Konutların Plan-Görünüş Çizimleri (Devam)

Proje Tipi	Plan	Cephe
TİP E 		 ÖN CEPHE
TİP F 		 ÖN CEPHE
TİP H1 		 H1 ÖN CEPHE
TİP H2 		 H2 MODUL ÖN CEPHE
TİP J 		 ÖN CEPHE

Tablo 1. Yenişehir'de Konutların Plan-Görünüş Çizimleri (Devam)

Proje Tipi	Plan	Cephe
TİP K 		 ARKA CEPHE
TİP L 		
TİP M1 		
TİP M2-M3 	 1. KAT PLANI	
TİP N1 	 PLAN	 ÖN CEPHE

Tablo 1. Yenişehir'de Konutların Plan-Görünüş Çizimleri (Devam)

Proje Tipi	Plan	Cephe
TİP N2 		 ÖN CEPHE
TİP N3 		 ÖN CEPHE
TİP P1 		 Pİ ÖN CEPHE
TİP P2 		 ÖN CEPHE

3. Bulgular

Karabük-Yenişehir'de, çekirdek aileler ve bekar çalışanlar için tasarlanmış konutlar, kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmişlerdir. Tümü bahçeli düzende yer alan konutların, doğu-batı doğrultusunda yerleştirilmesiyle, sabah ve akşam güneşinden maksimum derecede yararlanmaları amaçlanmıştır. Tablo 1'de sunulan plan ve cephe çizimleri ışığında Yenişehir Mahallesi 3. Derece doğal sit ve kentsel sit alanında, konutlar üzerinde yapılan tipoloji gözlemleri ve çalışmaları sonucunda 19 farklı plan tipi tespit edilmiştir. Bu planlar da, kendi içinde sahip oldukları farklı modüllere göre alt kategorilere ayrılmaktadır ve 23 farklı konut tipolojisi oluşturmaktadır. Buna göre, Yenişehir yerleşkesinde, yaklaşık 500 konut olduğunu söylemek mümkündür. Bu tipler her ne kadar birbirinden farklı olsalar da, özellikle bir katlı konutlarda genellikle aynı tip planlara hacim eklenmesi konusunda farklılık göstermektedir (Tablo2).

Tip F, Tip H ve Tip J konutları bahçeli düzende tek katlı olup, yine ana giriş mutfak ve salon mekânlarına bağlanırken, yatak

Müdür evleri ve genel müdür evleri iki katlı olarak kullanılmıştır. Bir katlı binaların toplam m²leri 56 -96 m² olarak değişirken, fabrika yöneticileri ve mühendisler için tasarlanan konutlar minimum 70 m² ve maksimum 160 m² olarak planlanmıştır.

Yenişehir'de, A tiplerini oluşturan işçi konutları tek katlı ve toplam 64 konuttan oluşmaktadır. A1 konutları tek bloktan oluşurken, Tip A2 konutları dört blokun yan yana getirilmesiyle oluşturulmuştur. A tiplerinde girişe doğrudan bağlanmış mutfak, salon, yatak odası ve ıslak mekânlar bulunmaktadır. Genel müdür evleri olan Tip B konutları bahçeli düzende müstakil iki katlıdır. B tipi konutlarında olduğu gibi C ve D tipi konutlarda da ana giriş holüne bağlı mutfak ve salon birimleri yer alırken, yatak odaları için gece holü oluşturulmuştur. Tümü iki katlı olan bu tiplerin cephe düzeni içerisinde, modüler pencere açıklıkları ve simetrik bir kurgu dikkat çekmektedir.

odalarını ayırıcı nitelikte ayrı bir hol ile mahremiyet sağlanması amaçlanmıştır. Yerleşkede gerek plan çözümü gerekse cephe

karakteriyle ön plana çıkan Kübana evleri (Tip K), hem kat sayısının görece fazlalığıyla bir apartmanlaşma örneği oluşturmakta hem de betonarme yapım tekniğinin sunduğu esneklik ve modern cephe karakterini barındırmaktadır. Kübana evleri, üst düzey memur ve mühendisler için tasarlandığından bir anlamda, sosyal statü-konut ilişkisini doğrulayan önemli bir örnektir. Bu tipte ön plana çıkan nokta, modern mimarlığın genelleşmiş dilinin cephelerde yatay ve dikey etkilerle sağlanmasıdır. Ön cephe boyunca balkon ve pencereler yer almaktadır. Balkon parapetleri ve döşemeleri yatay çizgisel etki yaratırken cephede bulunan merdiven boşluğundaki pencereler ve beton elemanlar ise dikey etki yaratmaktadır. Yapının merdivenleri yapıyı ortalayarak her katta simetrik plana sahip iki dairenin oluşmasına olanak vermiştir. Arka cephede de tüm cepheyi kaplamayan ama aynı yatay etkiyi hissettirecek uzunlukta balkon kullanımı mevcuttur. Ön cephede bulunan yatak odalarının mahremiyetini sağlamak için oda penceresi hizasında balkon parapeti dekoratif metal ızgaralar ile yapının iki köşesinde bitirilmiştir. Bu ızgaralar merdiven boşluğunda bulunan dikey elemanlar ile tamamlanan bir etki yaratmaktadır. Konutlarda teras çatının kullanıldığı tek örnek Kübana evleridir. Kübanalar dışındaki konutlarda kırma ya da beşik çatı tasarımı tercih edilmiştir.

M tipi konutların alanı küçük olmakla birlikte bitişik nizamda ve mutfaksız olarak çözülmüştür. Bu konutların kullanıcıları yemek ihtiyaçlarını sosyal binada karşılamaktadır. Tip N konutları ise aynı plan kurgusundaki 2 veya 4 modülün yan yana getirilmesiyle oluşturulmuş bitişik nizam düzenidir. Tip P2 plan tipleri ise konutlarda minimum alanın kullanıldığı örnekleri oluşturur. Yenişehir alanının modernleşme sürecinin önemli bir parçası olan konut stokunun tipolojisi hakkında edinilen ilk izlenim, konutların genellikle aynı tip plan şemasına sahip oluşudur.

Konutlarda genellikle giriş holüne bakan mutfak, yaşama mekânı ve yatak odaları vardır. Daha büyük ölçekli konutlarda yatak odalarının gece holü olduğu görülmektedir. Plan tipolojisi bakımından genellikle aynı tip çözüme başvurulması, bu konutların sosyal konut anlayışıyla planlanan konutlar olmasındandır. Plan çözümlerindeki farklılıklar daha çok var olan tipolojiye farklı modüller eklenmesiyle oluşturulmuştur. Geleneksel bir kimlik kazanan işçi konutları aynı zamanda minimum alanda konut işlevini çözebilir bir niteliktedir. Yenişehir mahallesinde konut tipolojilerinin karşılaştırmalı şematik anlatımları Tablo 2’de gösterilmektedir.

A1	A2	B
C	D	E
F	H1	H2
J	K	L
M	N1	N2
N3	P1	P2

Tablo 2. Yenişehir’de Konut Tipolojileri

4. Sonuç

Modernleşme sürecinde endüstriyel gelişim, toplumu ve mekânı dönüştürmüştür. Endüstrileşmeyi deneyimleyen Karabük kentinin dönüşüm sürecini incelemek, aynı zamanda Cumhuriyet rejiminin ilk yıllarında ortaya çıkan kentleşme sürecini anlamak bakımından önemlidir.

Bu bağlamda, çalışmanın ulaştığı sonuçlardan biri, Türkiye’de Cumhuriyet dönemi mimarlık faaliyetlerinin yerin kimliğini etkilediği ve değiştirdiğidir. Erken Cumhuriyet Döneminin en önemli yapılarından olan fabrikalar ve fabrika yerleşimleri, kuruldukları yerleri cumhuriyetin modernleşme idealleri doğrultusunda modern mekânlar aracılığıyla dönüştürmüştür. Fabrika yerleşimleri yeri sadece modern görüşe bağlı olarak biçimlendirmekle kalmamış; fabrika alanının yakınında üretilen işçi ve diğer çalışanların konutları da işgücünü yere bağımlı kılarak üretimde devamlılığını sağlamıştır.

Karabük örneğinde yerin öneminin yanı sıra “yerin kimliği” kavramı da tartışma konusudur. Karabük’te üretilen yeni yapılar çevre ile birlikte geleneksele karşı bir tavır olarak “modern” alışkanlıkların kazanılması hedeflenmiş ve bu hedef doğrultusunda modern yaşam biçimine hizmet eden modern konutlar üretilmiştir. Buradan anlaşılacağı üzere, üretilen modern konutların “modern” olma hali yalnızca biçimsel (mimari üslup) bakımından değil, aynı zamanda modern görüşün sunduğu yaşam formatı üzerinden de incelenmelidir. Karabük’ün modern mahallesi Yenişehir’de konut tipolojileri incelendiğinde, bu konutların modern yaşamın gerektirdiği işlevlere ve modernist söyleme sahip oldukları görülmüştür. Modern olma ve yenilenme hedefini en temel yapı tiplerinden biri olan konut üzerinden sürdürmek, toplumun yaşadığı yeni mekânsal deneyimi ve keskin dönüşümü anlamak bakımından önemlidir.

Bu bağlamda, çalışmada Yenişehir alanındaki konutların tipolojileri incelendiğinde, konutların temel olarak çekirdek aileye hizmet eden bir yapılanmada olduğu görülmüştür. Üretilen konutlar artık, geleneksel geniş aile yaşantısı yerine modern çekirdek ailenin yaşama alanları haline gelmiştir. Geleneksel düzenden farklılaşan bu konut grupları sahip oldukları modern donatılarıyla, ev sahipleri için modern ve çağdaş olmanın simgesi olmuşlardır. Üretilen modern konutların mimari üslup ve kimlikleri bakımından birbirinden kopuk ve ayrıksı olmadığı söylenebilmektedir. Yalın ve sade bir tasarım anlayışıyla üretilen konutlardaki farklılıklar; -çalışanlar arasındaki statü farklarına bağlı olarak- kat yükseklikleri, malzeme, mekân büyüklükleri bazında olmuştur. Modern çekirdek aile yaşantısına hizmet edecek şekilde kurgulanan plan şemaları büyük ölçüde tek katlı ve temel yaşam birimlerini kapsayacak bir anlayışla oluşturulmuştur. Konut tipolojileri arasında belirgin bir farklılık olmamasının temel nedeni, bu konutların dünyadaki diğer sosyal konut uygulamalarına benzer olarak üretilmesidir. Bu noktada modernizmin beraberinde getirdiği anlayışla şekillenen modern yerleşkelerin, endüstrileşme kapsamında ve seri üretim anlayışıyla oluşturulmuş tipik mekânlar olduğu söylenebilir. Modern bir mekân üretme amacıyla oluşturulmuş bu sosyal konutlar temelinde evrensel bir üretim biçiminin parçalarıdır ve bu bağlamda mekânlar küresel kabullere dayalı olarak üretilen şablonlar haline gelmiştir.

Bu çalışmanın vurgulamak istediği bir diğer konu, Yenişehir konut alanının sahip olduğu modern kültür değerinin geleceğe taşınması ve kentin sosyal-kültürel yaşamına daha fazla entegre olması gerektiği üzerinedir. Yenişehir bölgesinde kullanımı

devam eden A1, A2, G, H, J, K ve P tipi konutların kullanılabilirliğinin sürdürülmesi, fiziki şartlarının sağlaştırılması, canlılık kazandırılarak, ulusal boyutta tanınırlığın sağlanması önerilmektedir. Böyle bir girişimle, endüstri kenti Karabük'te modern mimarlık hareketinin başlangıcını simgeleyen bir mekânın kültürel değeri korunabilecektir.

Kaynakça

Adams, E.W., Adams, W. (1991). Archeological Typology and Practical Reality: A Dialectical Approach to Artifact Classification and Sorting. Cambridge: Cambridge University Press.

Akcan, E. (2005). Modern komşuluğun iç içe geçmiş tarihleri, *Varlık Dergisi*, Cilt 12.

Altaş, N. (1997). Tipoloji. İstanbul: YEM Yayınları.

Altaş, E., Özsoy, A. (1998). Spatial adaptability and flexibility as parameters of user satisfaction for quality housing. *Building and Environment*, 33, p.315-323.

Asiliskender, B. (2008). Modernleşme ve Konut; Cumhuriyet'in Sanayi Yatırımları ile Kayseri'de Mekânsal ve Toplumsal Değişim Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ayten A., M., Çabuk, S., Özkan, M., Turcan, Y. (2010). Cumhuriyet kenti Karabük'ün planlama tarihi üzerine (1937-1967) bir değerlendirme. *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 65-77), Nisan 2010, Karabük.

Bingöl, Ö. (2007). *Mimarlıkta Tip Kavramı ve Tipoloji*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Bozdoğan, S. (1996). Modern Yaşamak: Erken Cumhuriyet Kültüründe Küçük Ev, *Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşme*, Ed. Sey, Y., İstanbul: Tarih Vakfı Yay., s.313-328.

Bozdoğan, S. (2002). Modernizm ve Ulusun İnşası Erken Cumhuriyet Türkiye'sinde Mimari Kültür. İstanbul: Metis Yayınları.

Bükülmez, G. (1996). *Yenişehir Koruma Amaçlı İmar Planı Analitik Etütleri*. Karabük: Karabük Belediyesi.

Cengizkan, A. (2004). Türkiye'de fabrika ve işçi konutları: İstanbul Silahtarğa elektrik santrali. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 20, s.29-55.

Cengizkan, A. (2009). *Fabrika'da Barınmak Erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de İşçi Konutları: Yaşam, Mekân ve Kent*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

Çabuk, S., Altınöz Özkan, M. (2012). Shifting ideologies in spaces and times, a case study from Karabük, *International Conference Architecture and Ideology*, (p. 28-29), September, 2012, Belgrade, Serbia.

Çabuk, S., Demir, K., Gökyer, E. (2016). Cumhuriyet'in yeni kenti Karabük'ün 1937-1988 dönemi mekânsal gelişimi ve şehir planları. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Özel sayı 2, 20-39.

Eisenman, P. (2006). Amerikan Basımı için Giriş, Şehrin Mimarisi, (çev.) Nurdan Gürbilek, İstanbul: Kanat Kitap.

Giddens, A. (1998). Modernliğin Sonuçları, Çev. Kuşdil, E., İstanbul: Ayrıntı Yay.

Güleç, G. (2013). Mimarlıkta Tip ve Tipoloji Tartışmaları: 13. Venedik Mimarlık Bienali Örneği(1), *Mimarlık*, 371.

Hasgül, E. ve Özsoy, A. (2016). Konut tasarımında esnekliğin farklı konut tipolojileri üzerinden tartışılması. *Tasarım+Kuram*, 22, 69-79.

İnce Güney, Y. (2007). Mimarlıkta Orijin Olarak Tip Kurgusu, *Ege Mimarlık* 3(62).

Kalyoncu, H. (2007). *Cumhuriyet kenti Karabük*. İstanbul: Karabük Belediyesi Kültür Yayınları.

Kalyoncu, H. (2010). Karabük'e ilişkin bazı gözlemler. *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 441-446), Nisan 2010, Karabük.

Kaya, S. (2011). *İdeoloji, gündelik yaşam pratikleri ve mekân etkileşiminde Karabük Demir Çelik Fabrikaları yerleşiminden öğrendiklerimiz* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Moles, A. (1993). Belirsiz Bilimler: İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji, Çev. N. Bilgin, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Öktem, S. (2004). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Modernleşme Hareketi: Karabük Demir-Çelik Fabrikaları Yerleşim Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Özkan, M., Çabuk, S. (2010). Karabük Demir-Çelik Fabrikaları işçi konutları sorununun ve çözüm sürecinin incelenmesi, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir Çelik Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 357-366), Nisan 2010, Karabük.

Özkan, M. (2010). Karabük'te Modern Mimarinin Oluşumunda Yüksek Mimar Münci Tangör'ün Rolü ve Yapıları, *Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir-Çelik Sempozyumu bildiriler kitabı* içinde (s. 367-377), Nisan 2010, Karabük.

Özsoy, A. (1994). Konutu anlamak. *Kuram Kitap Dizisi* 6, 5-9.

Riley, T. (1999). *The un-private house*. New York: The Museum of Modern Art.

Rossi, A. (1966). *The Architecture of the City*. Padova: Marsilio Editore.

Şengül, H.T. (2001). *Ulus devletin topraklaşması ve kentleşmesi (1923-1950)*, Kentel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, Demokrasi Kitaplığı, s.70-73.

Tekeli, İ. (2001). *Modernite Aşılırken Kent Planlaması*. Ankara: İmge Kitabevi.

Üstün, B. (2000). *Konut Tasarımında Esnek Amaçlı Yaklaşımlar ve Tasarımda Kullanıcı Katılımının Eskişehir Örneğinde İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Waisman, M. (1972). *La Estructura Historica del Entorno* (Buenos Aires: Nueva Vision, 69-138' den aktaran Atilla Yücel, "Mimarlıkta Tipoloji Kavramları", İTÜ Mimarlık Fakültesi Yapı Araştırma Kurumu Bülteni, 1976, Sayı 2: 18.

Vidler, A. (1977). The Idea of Type: The Transformation of the Academic Ideal, 1750-1830, in *Oppositions*, volume 8, p. 93-113.